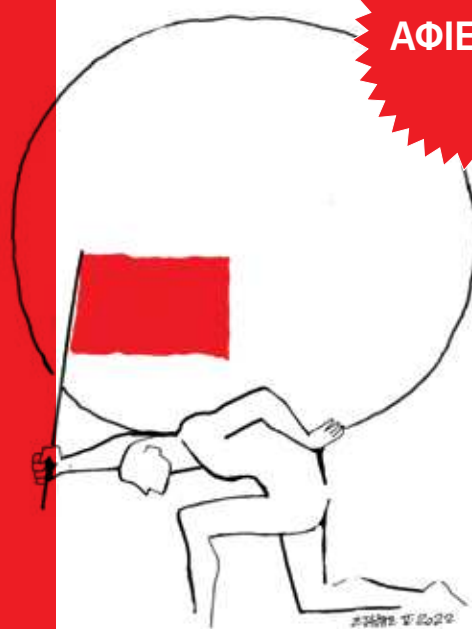

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Εργατική τάξη: Ένας εν υπνώσει γίγαντας

■ ΤΟΥ Δημήτρη Γκάζη

Ολο και συχνότερα εμφανίζονται στο δημόσιο διάλογο θεωρίες για το τέλος της εργατικής τάξης σε παγκόσμια κλίμακα. Η φαντασίωση (δυτικής κοπής) μιας διευρυμένης μεσαίας τάξης, τα ευχολόγια της έξυπνης, αυτοματοποιημένης παραγωγής των διάφορων τεχνουτοπιών, ο κατακερματισμός και η πολυμορφία με την οποία εμφανίζεται το προλεταριάτο στη σύγχρονη μορφή του, είναι μόνο μερικές από τις εξηγήσεις αυτού του φαινομένου. Αν δούμε όμως πίσω από τη σκόνη αυτών των θεωριών τα πραγματικά στοιχεία της παγκόσμιας παραγωγής, θα ανακαλύψουμε πως αυτό που ονομάζεται προλεταριάτο, το σύνολο δηλαδή των ανθρώπων το εισόδημα των οποίων προέρχεται μόνο από την πώληση της εργατικής τους δύναμης (αλλά και όσων απορρίπτονται από την εργασία αποτελώντας τις στρατιές των ανέργων), όχι μόνο δεν χάνεται αλλά βαίνει διαρκώς αυξανόμενο σε μέγεθος, χωρίς ωστόσο να παραμένει σταθερό στα χαρακτηριστικά του.

Μεγέθυνση της εργατικής τάξης

Η εργατική δύναμη παγκοσμίως αυξήθηκε κατά 25% από το 2000 έως και το 2020, σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (ILO), με

τα μεγέθη σε απόλυτους αριθμούς να κινούνται από τα 2,6 δισεκατομμύρια στα 3,3 δισεκατομμύρια. Σίγουρα όλοι οι απασχολούμενοι δεν αποτελούν τμήμα της εργατικής τάξης (αυτοαπασχόληση, μανάτζερ κ.ά.), όμως ακόμη και αν ακολουθήσουμε έναν πιο αυστηρό ορισμό προκύπτει ένας αριθμός πάνω από 2 δισεκατομμύρια ανθρώπων που πωλούν την εργατική τους δύναμη ως μοναδική πηγή εισοδήματος (εξαρτημένες σχέσεις εργασίας, κατ' όνομα αυτοαπασχόληση, οικογενειακές επιχειρήσεις, εποχική εργασία, εργασία στο σπίτι). Μάλιστα το 50% αυτών να είναι πλέον γυναίκες, ανατρέποντας μια παγιωμένη ανισομέρεια που ήταν εμφανής ειδικά μέχρι και το πρώτο μισό του 20ού αιώνα. Ακόμη και σε σχέση με τον αυξανόμενο πληθυσμό του πλανήτη (από περίπου 6 δισ. το 2000 σε λίγο λιγότερα από 8 δισ. το 2020), τα ποσοστά των εργαζομένων σε σχέση με τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (15+ έτη) παραμένουν σε υψηλό επίπεδο.

Σύμφωνα με στοιχεία του ILO, το 2000 οι εργαζόμενοι αντιπροσώπευαν το 64,4% του πληθυσμού άνω των 15 ετών, το 2010 έφταναν το 62,1% ενώ το 2020, με σημαντική την επίδραση της πανδημίας, το ποσοστό φτάνει το 58,6%. (Διάγραμμα 1)

Μια τάξη υπό διαμόρφωση

Αν κάποιος αναζητά μόνο την εικόνα του βιομηχανικού εργάτη των αρχών του 20ού αιώνα, θα δυσκολευτεί να αναγνωρίσει την εργατική τάξη στη σημερινή της μορφή. Το προλεταριάτο βρίσκεται υπό συνεχή διαμόρφωση και μετασχηματισμούς, κινητήρια δύναμη των οποίων είναι οι ίδιοι οι μετασχηματισμοί του καπιταλισμού, των μοντέλων παραγωγής, των κοινωνικών σχέσεων και της ταξικής πάλης. Η κρίση της μαζικής παραγωγής/κατανάλωσης, η παγκοσμιο-

ποίηση και η επέκταση των αλυσίδων παραγωγής σε όλο τον πλανήτη, η αυτοματοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας και η αυξανόμενη τριτοποίηση, σε συνδυασμό με τον όλο και μεγαλύτερο κατακερματισμό αλλά και τον πιο μοριακό έλεγχο της εργασίας, όρισαν εν πολλοίς την εικόνα της εργατικής τάξης των δύο πρώτων δεκαετιών του 21ού αιώνα.

Η παρατεταμένη κρίση του συστήματος της υπό δυτική ηγεμονία παγκοσμιοποίησης, η πανδημία που επιτάχυνε τάσεις αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου

σε πλανητική κλίμακα, η όξυνση των γεωπολιτικών αναταράξεων που πυροδότησε ο πόλεμος της Ουκρανίας και επεκτείνεται σε όλο τον κόσμο, θα αφήσουν σίγουρα το στίγμα τους πάνω στην ίδια τη διαδικασία της παραγωγής, τη θέση, τη σύνθεση, τις μορφές που θα πάρει η εργασία τα επόμενα χρόνια και η φορά αυτών των εξελίξεων μένει να φανεί.

Σίγουρα οι σχεδιασμοί για μια «Μεγάλη Επανεκκίνηση» που προωθούν οι πιο επιθετικές μορ-

συνέχεια στη σελ. 16

Διάγραμμα 1: Πλήθος εργαζομένων στον κόσμο ως ποσοστό του συνολικού ενεργού πληθυσμού (15+ ετών)

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα, ILO

Αυτό που ονομάζεται προλεταριάτο, το σύνολο δηλαδή των ανθρώπων το εισόδημα των οποίων προέρχεται μόνο από την πώληση της εργατικής τους δύναμης (αλλά και όσων απορρίπτονται από την εργασία αποτελώντας τις στρατιές των ανέργων), όχι μόνο δεν χάνεται αλλά βαίνει διαρκώς αυξανόμενο σε μέγεθος, χωρίς ωστόσο να παραμένει σταθερό στα χαρακτηριστικά του